Kommentteja valtioneuvoston Kestävän kehityksen selonteosta

Tulevaisuusvaliokunta 7.4. 2017

OLLI KANGAS,
VTT, professori, dosentti, yhteiskuntasuhdejohtaja Kela,
Ohjelmajohtaja Strateginen tutkimus / Suomen Akatemia
olli.kangas@kela.fi

Esityksen rakenne

- Globaaliperspektiivi: mitä Suomi voi tehdä
- Eurooppalainen perspektiivi: Miltä Suomi näyttää?
  - Vahvuudet ja heikkoudet
- Eriarvoisuus ja sen haitalliset vaikutukset
- Sosiaalisen investoinnin politiikka
- Elinkaarimallit
- Eläkeläisten ongelmat
- Robotisaatio, digitalisaatio ja alustatalous haastavat entisen sosiaalipolitiikan ja rahoitusjärjestelmän

KESTÄVÄ KEHITYS & GLOBAALI PERSPEKTIIVI:

BKT, sosiaaliturva, eriarvoisuus ja valtion institutionaalinen heikkous: Afrikka 1960-2015 (Kangas & Palme 2017)

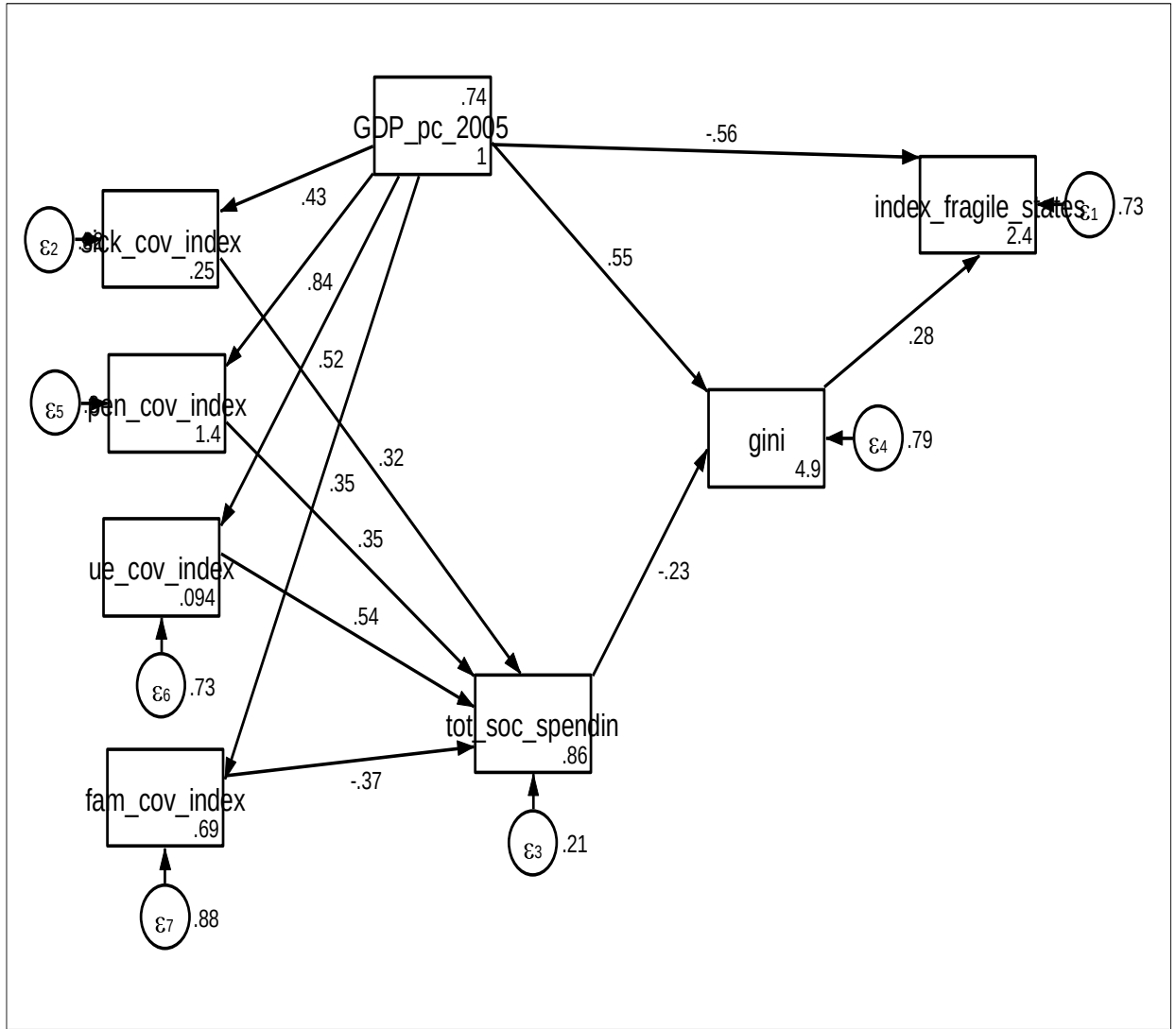

- **"Vahvistetaan globaalia kumppanuutta"**
  - Suomi voisi rohkeammin olla innovaattorina erilaisissa sosiaalipoliittissa ratkaisuissa
    - Suomen historia antaa referenssiä puhua sisäistä ja ulkoisista konflikteista sekä rauhasta ja koheesiosta (etu esim. Ruotsiin nähden)
- Esimerkkinä Afrikka 1960-2015
  - Valtion sisäinen heikkous (fragile state) on tulosta köyhyydestä, tulonjaollisesta eriarvoisuudesta (gini), jota pienentää sosiaaliturvajärjestelmä
- Kehitysyhteistyö myös ideoiden ja ratkaisuiden vientiä
  - "Vertaisoppiminen"
  - Obs: institutios do not travel well
- "social policy as tools to promote security" (Hiilamo & Kangas 2017)
  - http://www.greeneuropeanjournal.eu/social-policies-as-tools-to-promote-security/

KESTÄVÄ KEHITYS: EUROOPPALAINEN PERSPEKTIIVI

(European Social Survey 2002-2014)

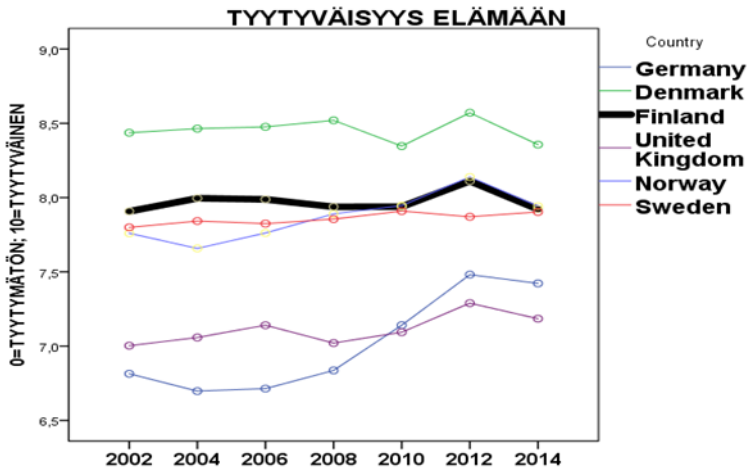

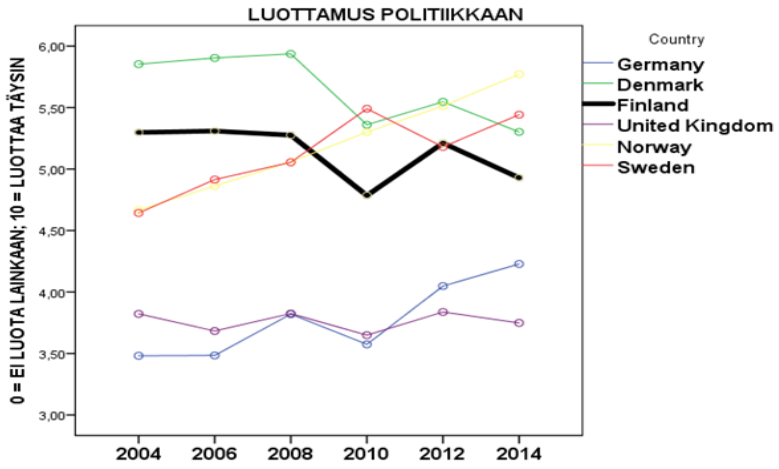

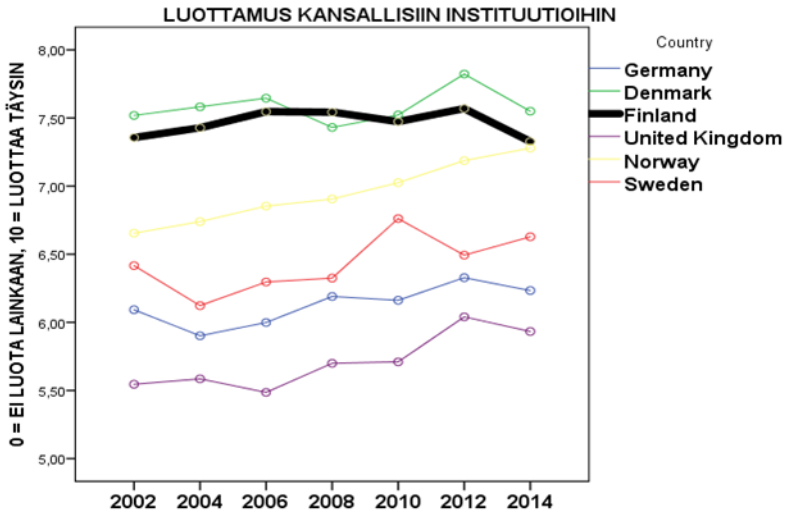

- Tyytyväisyys elämään/onnellisuus on paras yksittäinen hyvinvoinnin mittari
  - Suomi: tyytyväisten ihmisten maa
  - Suomalaiset tyytyväisiä myös julkispalveluihin

- "… a nation's well-being, as well as its ability to compete, is conditioned by a single, pervasive cultural characteristic: the level of trust inherent in society." (Fukuyama 1995:7)
- Suomessa luottamus insituutioihin ja toisiin ihmisiin, vähemmän eduskuntaan, puolueisiin ja politiikkaan
- Mikä ylläpitää tai tuhoaa luottamusta?

ERIARVOISUUS NAKERTAA LUOTTAMUSTA

(Kangas & Kolttola 2017; Tuomala 2017)

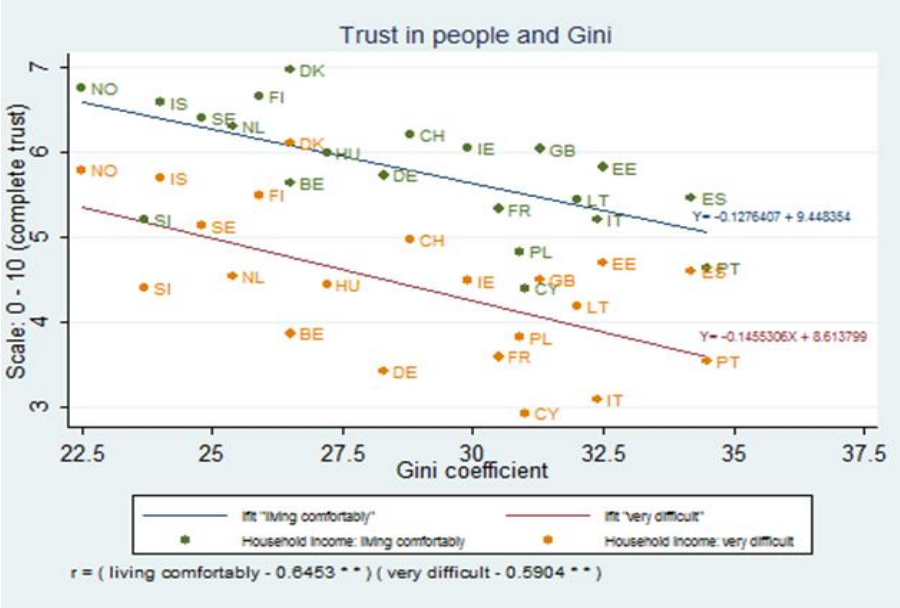

KÄYTETTÄVISSÄ OLEVIEN REAALITULOJEN KASVU (Tuomala 2017)

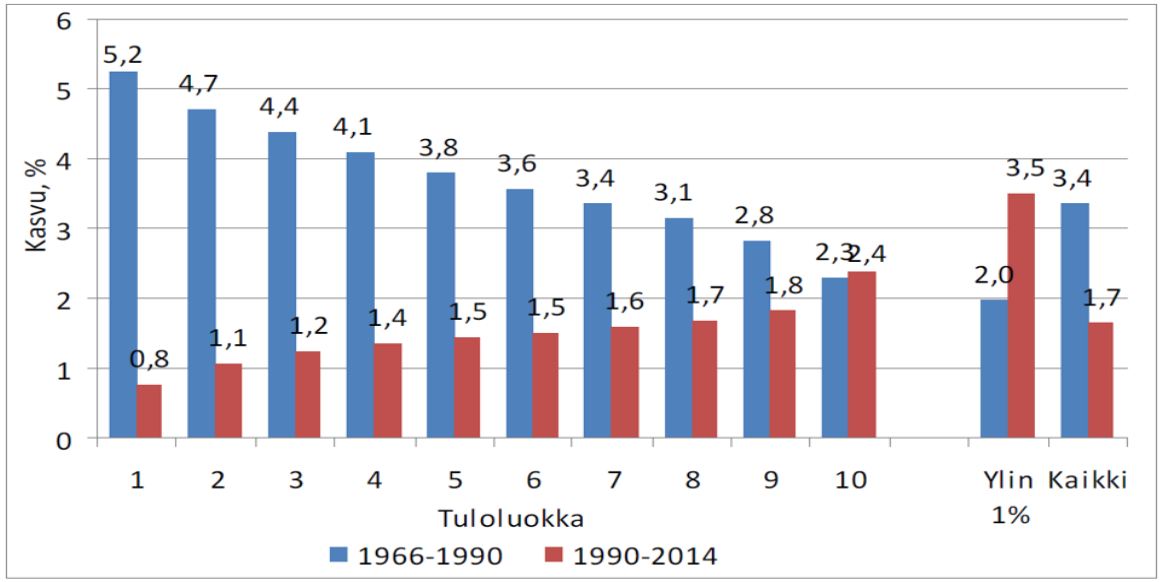

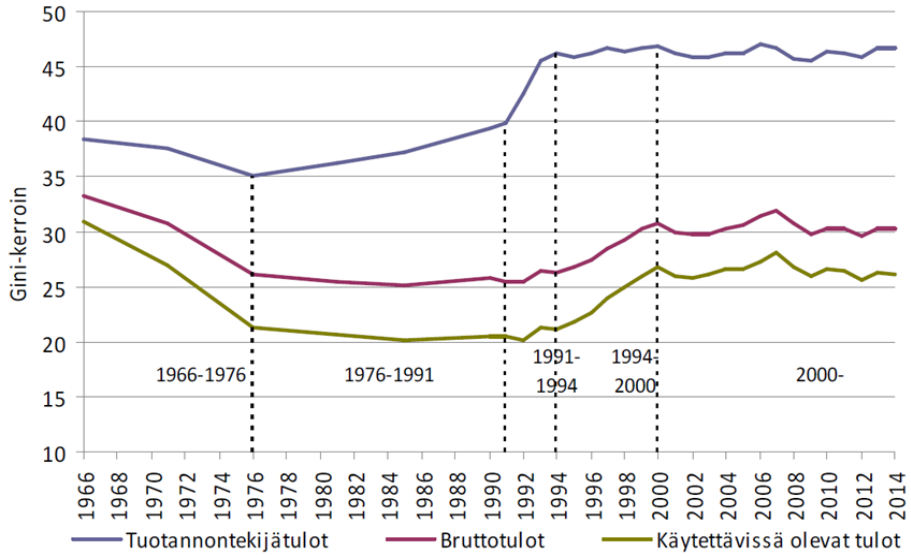

- Luottamus on tasa-arvoisten yhteiskuntien etuoikeutettua pääomaa
- Eriarvoistuminen syö tätä pääomaa
  - Köyhän on vaikea luottaa mihinkään
- Luottamus on uuden alustatalouden käytevoima
  - (samoin myös vanhan; Putnam, Fukuyama, Asemoglu & Robinson)
  - Airbnb slogan: “Airbnb is built on trust!”

Sosiaalisen investointitutkimuksen paradigmaattinen buumi

- **Heckman**
- **Esping-Andersen**
- **Morel, Palier & Palme**
- **EU, OECD**

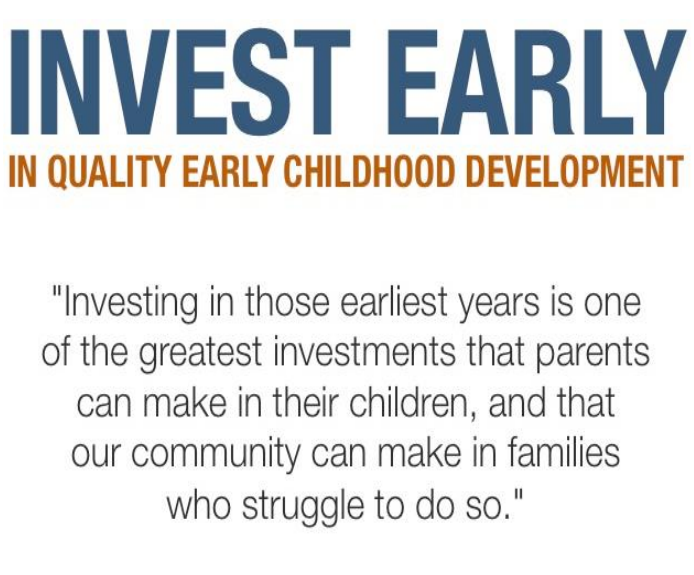

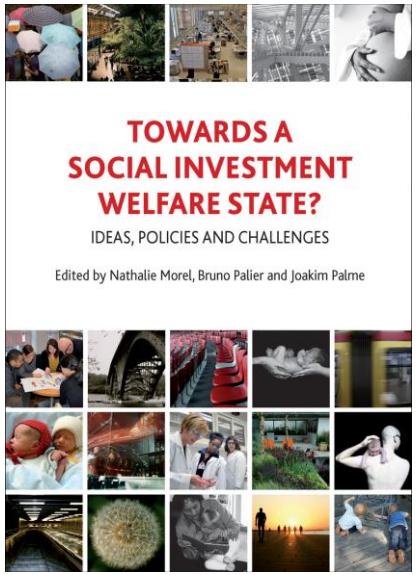

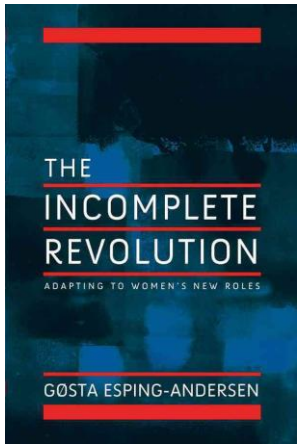

"The highest rate of return in early childhood development comes from investing as early as possible… The best investment is in quality early childhood development from birth to five…"—James J. Heckman, December 7, 2012

SOSIALISET INVESTOINNIT
(EU määritelmä)

Sosiaaliset investoinnit ovat investointeja ihmisiin

- **Politiikkaohjelmia, jotka on suunniteltu vahvistamaan ihmisten tietoja ja taitoja ja tukea heitä osallistumaan täysin työ- ja sosiaaliseen elämään**
- **Keskeiset politiikka-alueet ovat: päivähoito, esikoulu, koulu, terveydenhuolto, aktiivinen työmarkkinapolitiikka ja kuntoutus**

Sosiaaliset investoinnit yli elinkaaren (Kvist 2014)

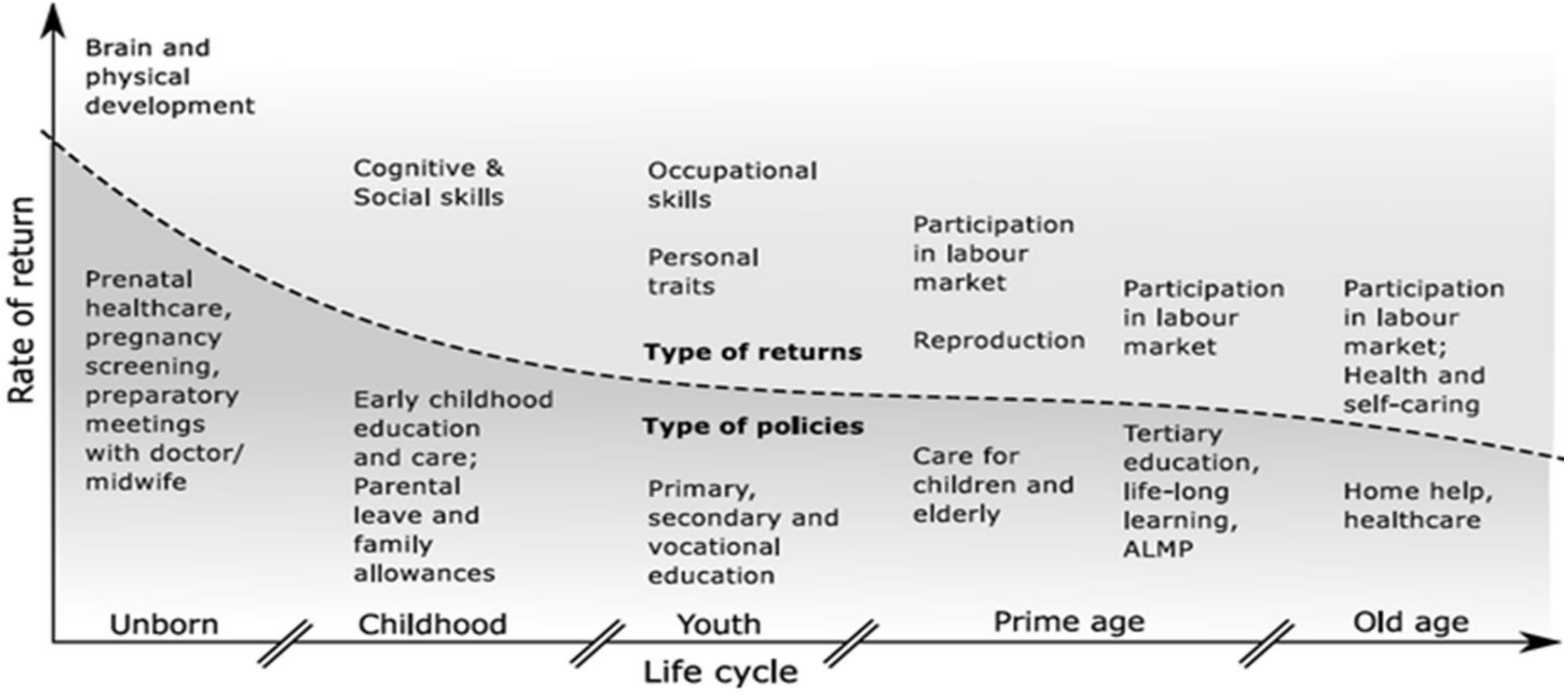

Elinkaarimallilla voidaan myös mallittaa nykyisyyden (ja tulevaisuuden) haasteita: köyhyyden kesto elinkaaren mukaan

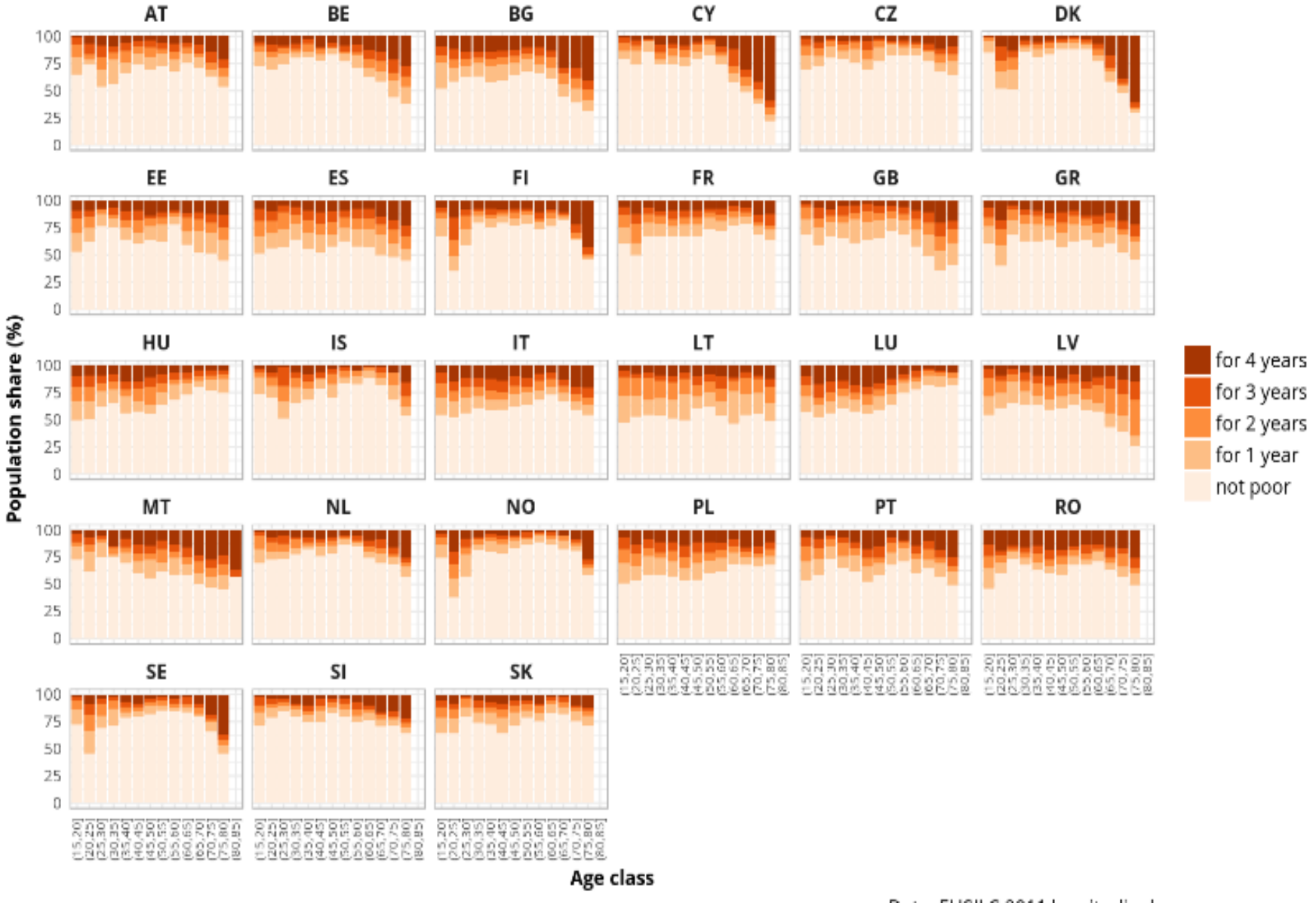

- Suomessa elinkaarelle sijoittuu kaksi köyhyyshuippua:
  - Nuoruus ja vanhuus
- Vanhuuden köyhyys pitkäkestoista
- Keskeinen kysymys on mitä ja miten näihin puututaan
- Työikäisten / työsskäyvien köyhyys Suomessa Euroopan pienintä

VANHUUSKÖYHYYS MEILLÄ JA MUUALLA

(SILC datat) https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/170120/WorkingPapers109.pdf?sequence=1

	40%	50%	60%	70%	Sample size
1_Denmark	3.3	5.7	11.3	19.7	46,858
2_Finland	2.3	5.6	12.6	21.3	73,971
3_Norway	3.7	6.6	11.8	19.4	61,877
4_Sweden	2.7	5.5	11.0	19.0	57,546
5_Austria	3.1	6.3	12.4	19.9	63,767
6_Belgium	3.4	7.8	14.8	23.6	66,111
7_France	3.0	6.8	13.2	21.3	108,327
8_Germany	3.7	8.1	14.3	22.0	178,552
9_Netherlands	2.5	4.2	8.9	16.0	111,034
10_Ireland	2.6	7.3	14.4	25.0	20,142
11_U.K.	5.5	10.6	17.8	25.8	86,737
12_Greece	7.3	13.3	20.6	27.7	62,057
13_Italy	7.1	12.1	18.8	26.3	221,675
14_Portugal	6.5	12.1	19.5	27.5	53,825
15_Spain	8.6	13.8	20.6	27.9	155,819

ELÄKELÄISTEN TULONMUODOSTUS JA MINIMIELÄKKEEN TASO

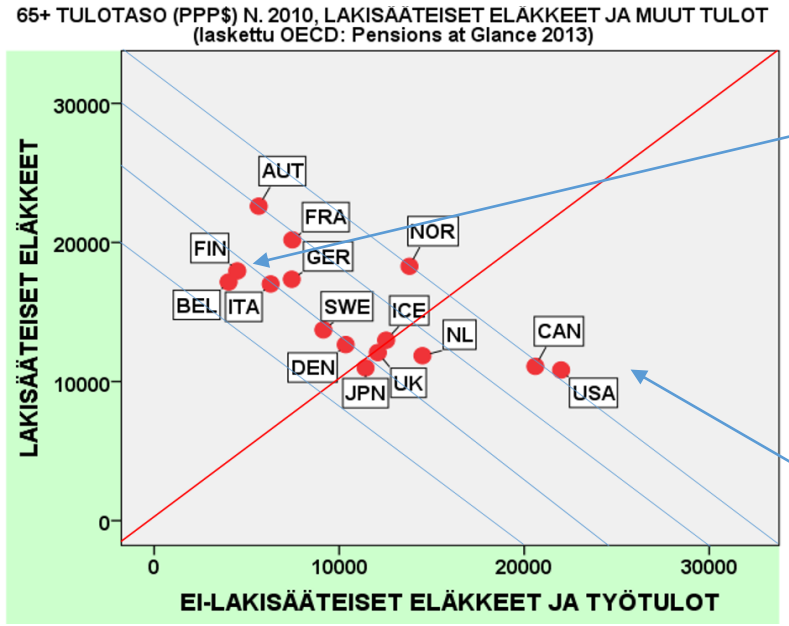

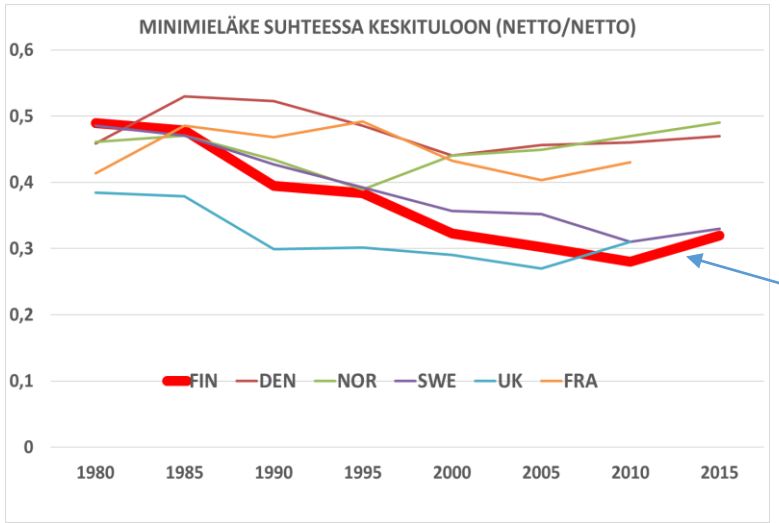

- Suomessa lakisääteinen työeläkejärjestelmä on kansainvälisesti katsottuna suhteellisen hyvä
- Sen sijaan 65+ tulopaketti ei ole niinkään iso
  - Suomessa 65+ tulot / väestön keskitulo 79%, EU28: 94%, Eurozone 95%.
  - Muualla lakisääteisiä, ei-lakisääteisiä eläkkeitä ja työtuloja kombinoidaan
    - Lääke suomalaiseen tilanteeseen?
- Minimieläketurva on kattava, mutta ei riittävä
  - Kansainvälisesti katsottuna matala
  - ja huonontunut suhteessa väestön keskituloon (Kangas & Niemelä 2017)

Eri lääkkeet eläkeläisten pienituloisuuteen ja eläkeläisköyhyyteen

- Suomalaiset eläkeläiset ovat kansainvälisesti katsoen pienituloisia
- Muissa maissa ikäihmisten eläkepaketissa enemmän ei-julkisia tulonsiirtoja ja enemmän työtuloja
  - Enemmän tulolähteitä -> parempi tulotaso
- Täydentävät vakuutukset?
- Eläkkeensajien asumistuki ei salli tukea saavien työskennellä
  - Muodostaa pienituloisten kohdalla köyhyysloukun

- Köyhimpien eläkeläisten tilannetta parannetaan parhaiten nostamalla takuueläkettä
- Takuueläkkeen (te) nosto 2 kertaa kustannustehok-kaampaa kuin kel nosto
  - kel ‘valuu’ myös muille kuin kaikkein pienituloisimmille
  - Te:n nosto €1,000/kk maksaisi €360 milj ja vähentäisi eläkeläisköyhyyttä 2.6%-yksikköä; naiset hyötyivä miehiä enemmän
    - (Kotamäki & Kärkkäinen 2017)

Elinkaarimallilla voidaan myös mallittaa (nykyisyyden ja) tulevaisuuden haasteita

Elinvaiheittainen kestävyysvaje Suomessa (Vaittinen & Vanne 2013)

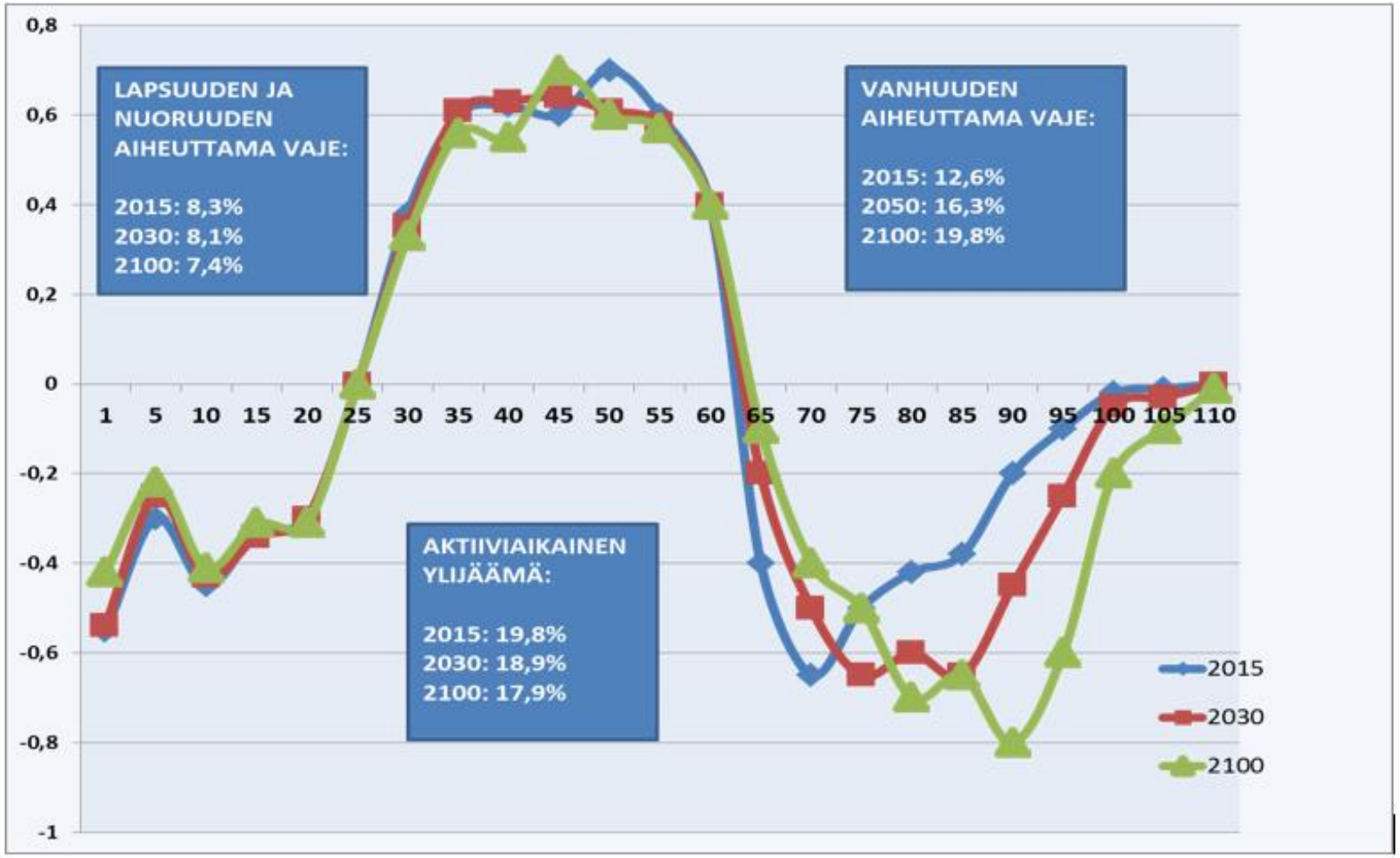

- Vestön ikääntymiseen ja sitä kautta ‘kestävyysvajeeseen’ vastaaminen
  - Itävallan työhönsiirtyisprofiili ja Ruotsin (Islannin) eläkkeelle siirtymisprofiili
  - Oma varautuminen
  - Vakuutukset
  - Voiko hoivaa vakuuttaa: julkisen
    - hoivalupauksen mahdollisuus ja mahdottomuus

Alustatalous, digitalisaatio ja robotisaatio

- Sosiaalipolitiikan haasteet
  - Uusi teknologia hävittää n 30% nykyisistä työpaikoista
    - Mutta uusia syntyy tilalle
    - Mutta minne ja millaisia
  - Prekariaatin lisääntyminen?
    - Palkkatyösuhteissa ei suurta muutosta
    - Yksin/yrittäjyyslisääntynyt

  - Miten vanha sosiaalipolitiikka vastaa uusiin haasteisiin?
  - Miten sosiaalipolitiikkaa rahoitetaan jatkossa
  - Aiemmin palkkasummaan perusteuneet maksut / verot
    - Palkkasumman supistuva osuus BKT:sta (Piketty 2014; Standing 2016)
    - Pääomavero / kulutusvero / yksilölliset maksut